

Neapykantos kalbos nusikaltimai ekspertams kelia nerimą: dalis žmonių net nesikreipia pagalbos

lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2021/02/18/news/neapykantos-nusikaltimu-statistika-neatskleidzia-realios-situacijos-kai-kurias-formas-atpazinti-sunku-iki-siol-18330656

Lrytas.lt

Feb 18, 2021, 11:19 AM, atnaujinta Feb 18, 2021, 1:00 PM

Ketvirtadienį Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija surengė diskusiją „Efektyvus atsakas į neapykantos kalbą: tarp žodžio laisvės ir nusikaltimo“, kurios metu nevyriausybinių organizacijų ir teisėsaugos institucijų atstovai aptarė neapykantos kalbos reiškinių, svarbiausias problemas ir būdus neapykantos mažinimui.

Neapykantos kalba laikoma viešu skleidimu informacijos, kuria atvirai tyčiojamasi, niekinama, skatinama neapykanta, kurstoma diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl tam tikrų vienijančių juos bruožų, tokių kaip amžius, rasė, tautybė, lytis, seksualinė orientacija, negalia, socialinė padėtis, kilmė ar tikėjimas.

Europos žmogaus teisių fondo projektų vadovė Monika Guliakaitė kalbėjo, kad šiuo metu Europos žmogaus teisių fondas, Lietuvos žmogaus teisių centras, Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir Lietuvos policijos mokykla jau beveik baigė vykdyti projektą, kurio metu policijos pareigūnai buvo apmokomi, kaip elgtis atpažįstant neapykantos nusikaltimus.

Neapykantos nusikaltimų problemą M.Guliakaitė iliustravo byla „Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą“, kurioje Lietuva pažeidė tris EŽTK straispnius. Tuomet du LGBT bendruomenės nariai socialiniame tinkle pasidalijo savo nuotrauka, po kuria susilaukė atvirų grasinančių komentarų, tačiau Lietuvos institucijos šį švykį ignoravo. 2020 metų pradžioje pripažinta, kad Lietuva į šią situaciją reagavo netinkamai.

„Teismas pripažino, kad komentarai, kurie kursto smurtą ir yra akivaizdžiai neteisėti, reikalauja valstybės pozityvių veiksmų. Lietuvos Vyriausybė bandė teigti, kad „Facebook“ tinkle paskelbti komentarai yra mažiau pavojingi, nei rašomi portaluose, bet Teismas su tuo nesutiko. Taip pat sukritikuota Lietuvos teismų suformuota praktika, ir pabrėžiama, kad komentarų skaičius gali lemti nusikaltimo sunkumą“, – aiškino M.Guliakaitė.

Pasak jos, matoma bendra tendencija, jog registruotų neapykantos nusikaltimų itin mažėja, bet statistika nėra tiksli. M.Guliakaitės teigimu, nukentėję asmenys dažnai nėra linkę apie neapykantą pranešti, taip pat ne visi atvejai yra pripažįstami kaip neapykantos nusikaltimai, sulaukiama ir daug atsisakymų pradėti ikiteisminius tyrimus.

Europos žmogaus teisių fondo projektų vadovė pažymėjo, kad komentarai internete turi tokį patį poveikį, kokį turi ir šūksniai gatvėje, o komentaras prieš vieną asmenį tampa išpuoliu prieš visą bendruomenę.

„Neapykantos kalbos sąvokos nėra Baudžiamajame kodekse, ir šiuo metu tiriant neapykantos kalbą yra ydingi kriterijai, kurie trukdo tinkamai kvalifikuoti ir taikyti atsakomybę už tokius veiksmus.

Apie tai nėra pranešama, taip pat realios grėsmės kriterijus trukdo vykdyti baudžiamąją atsakomybę, nes vienas komentaras nepasiekia to pavojingumo laipsnio, kuris reikalingas taikyti baudžiamąją atsakomybę“, – sakė M.Guliakaitė.

Sukūrė specialią platformą

Lietuvos žmogaus teisių centro projektų vadovė Agnė Pakšytė taip pat išskyrė svarbiausias problemas, minėdama statistikos trūkumus, pagalbos nukentėjusiems tiekimo mechanizmo stoką ir nebaudžiamumo klimatą visuomenėje.

Ji patikino, jog portale *manoteises.lt* lygiai prieš metus buvo sukurta speciali alternatyvi platforma, kurioje neapykantą patiriantys žmonės gali anonimiškai pranešti apie patiriamą žalą.

„Ši platforma naudinga dėl to, jog yra patogi naudoti, ir tas klausimynas, kurį asmuo pildo, yra išsamus ir tikslingas, kad ta informacija yra būtent ta informacija, kurios reikia, kad vėliau pranešimas galėtų būti efektyviai tiriamas“, - aiškino A.Pakšytė.

Pasak jos, nukentėjusiajam rekomenduojama surinkti kuo daugiau informacijos apie nusikaltimą, pavyzdžiui, ekrano nuotraukų, komentarų, komentuojančio asmens duomenis.

Pažymima, kad pranešti apie neapykantą galima anonimiškai, ir klausimyno gale pildantis asmuo gali pasirinkti, kam jis nori tą pranešimą atsiųsti, iš ko konkrečiai nori gauti pagalbos.

„Mūsų žiniomis, dėl bent dviejų pranešimų jau yra pradėti ikiteisminiai tyrimai. Labiausiai visuomenė atpažįsta neapykantą prieš LGBT bendruomenę, bet sunkiau ją atpažinti tautybės, negalios pagrindu. Kalbant apie visuomenės švietimą, šioms sritims turėtų būti skirtas didesnis dėmesys“, – sakė A.Pakšytė.

Ji tikino, kad bendruomenių, patiriančių neapykantą, santykis su institucijomis gali būti komplikuoatas, kai kurie jau gali būti praradę viltį gauti pagalbos, todėl ieško kitų kelių, kaip galėtų pranešti apie patiriamą skriaudą. Pasak A.Pakšytės, kai kurie nenori kalbėti su teisėsauga ir dėl to, nes žmogui reikalinga kitokio pobūdžio parama.

Lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė teigė, kad skundus dėl neapykantos kalbą apimančių problemų nagrinėja dvi institucijos: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir Žurnalistų etikos inspektorius tarnyba. Pasak A.Skardžiuvienės, abi šios įstaigos prisideda prie neapykantos ir diskriminacijos išraiškų mažinimo viešojoje erdvėje.

„Kalbant apie mūsų tarnybos kompetenciją, svarbu yra išskirti, kad šių metų strateginiame plane vienas iš prioritetų yra švietėjiškos veiklos apie neapykantos kalbos atpažinimą visuomenėje vykdymas“, – sakė kontrolierė.

Jos teigimu, planuojama sukurti aiškias gaires, kaip teisėsauga turėtų tirti skundus dėl neapykantos nusikaltimų, taip pat kelti atsakingų valstybės institucijų gebėjimus neapykantos kalbos prevencijos srityje, gerinti pagalbos nuo neapykantos kalbos nukentėjusiems asmenims teikimą ir paslaugų prieinamumą bei didinti visuomenės sąmoningumą atpažįstant ir reaguojant į neapykantos kalbą.

Neapykantą lieja dėl asmeninių problemų

Žurnalistų etikos inspektorė Gražina Ramanauskaitė kalbėjo, jog buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausti 1001 miestuose ir kaimuose gyvenantys 18-45 metų žmonės, visi jie aktyviai naudojami įvairiomis interneto platformomis.

Pasak inspektorės, tyrimas atskleidė ir priežastį, kodėl viešojoje erdvėje matoma tiek daug neapykantą kurstančių komentarų.

„Tyrimas atskleidė, kad finansinė padėtis dažniausiai lemia neigiamų komentarų rašymą internete. Nei lytis, nei amžius, nei išsilavinimas neturi įtakos neigiamų komentarų rašymui. Visgi visuomenėje vyrauja aukštas tolerancijos lygis neigiamiems komentarams, į juos arba nereaguojama, arba yra sulaukiama pritarimo.

Matome ir tai, jog visuomenė supranta, kad neapykantos kalba gali sukelti neigiamų padarinių pažeidžiamoms visuomenės grupėms ar asmenims, bet nemano, kad turėtų taikoma baudžiama atsakomybė už neigiamų komentarų rašymą“, – dėstė G.Ramanauskaitė.

Pasak Teisingumo ministrės Evelinos Dobrovolskos, šiuo metu yra parengtos pataisos, kurios sudarytų prielaidas tinkamiau taikyti atsakomybę dėl neapykantos kalbos nusikaltimų.

„Būtent 25 mūsų Konstitucijos straipsnis labai aiškiai pasako, kad žodžio laisvė yra nesuderinama su neapykantos skleidimu ir pati mūsų Konstitucija įvardija, kad tai yra nusikalstama veika. Iš esmės, net preziumuoti, kad neapykantos kalba galėtų būti ne baudžiamoji atsakomybė, mes neturime <...> Pagrindiniai projekto tikslai yra įvesti administracinę atsakomybę už neapykantos kurstymą ir įtraukti papildomus neapykantos bei diskriminacijos požymius“, – sakė ministrė.